

НОВИТЕ МОМЕНТИ В УСЛОВИЯТА И РЕДА ОСИГУРЯВАЩИ ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ НА РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА ПОЛЕТИ В Р БЪЛГАРИЯ

НОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ В ПРОФЕСИОНАЛЬНОМ ОБУЧЕНИИ И КВАЛИФИКАЦИИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПОЛЕТОВ В Р. БОЛГАРИИ

NEW CONDITIONS AND NORMS IN THE PROVISION OF AIR TRAFFIC CONTROLLER PROFESSIONAL EDUCATION AND TRAINING

инж. Васил Драгнев, инж. Христо Иванов,
Държавно предприятие Ръководство на въздушното движение,

Abstract: *The specific characteristics of the EC airspace require from the AERONAV Services suppliers to implement and use common air traffic controller competence standards, structured and defined in a clear and acceptable way, so that the recruitment requirements to be compatible and applied throughout the EC. The ATSA Training Center in Bulgaria provides training for air traffic controllers, including student air traffic controllers who study in the Technical University in Sofia in the specialty of "Aviation Technique and Technologies".*

KEYWORDS: AIR TRAFFIC CONTROLLERS, CONTROLLER COMPETENCE STANDARDS

Основна задача на авиационните организации е общо повишаване на безопасността и сигурността на полетите и въздушното движение, а също така и на компетентността на персонала. За тази цел Международната организация за гражданско въздухоплаване (ИКАО) въвежда редица стандарти в областта на гражданското въздухоплаване, в това число и към лицензирането на авиационния персонал. Едно от основните изисквания в стандарта за лицензиране (Анекс № 1 към Чикагската конвенция за международно гражданско въздухоплаване) е към придобиването и поддържането на компетентността на авиационния персонал. Нека да припомним, че авиационен персонал са лицата, които притежават свидетелство за правоспособност. Това се отнася и за ръководителите на полети (РП), на които, съгласно Наредба №1 за свидетелствата за правоспособност на авиационния персонал, се издават два вида свидетелства за правоспособност, а именно – свидетелство за правоспособност на ученик-ръководител на полети (SATCL) и свидетелство за правоспособност на ръководител на полети (ATCL). Тези свидетелства за правоспособност се издават на лица, които са навършили, съответно 18 и 21 години т.е. възраст над пълнолетие и не са под запрещение.

Необходимо е да бъде казано още в началото, че длъжностите, непосредствено свързани с осигуряване на безопасността на полетите (РП са такива) и поддържането на летателната годност на въздухоплавателните средства, се заемат само от лица с висше образование, с изключение на авиационните оператори, извършващи специализирани авиационни работи и авиационна квалификация, и се определят по ред, установен от министъра на транспорта (съгласно Чл.34 ал.3 от Закона за гражданско въздухоплаване на РБългария). Освен това от 2007 год. след като РБългария стана страна членка на Европейския съюз, въвеждането на Регулативното изискване за безопасност на Евроконтрол №5 (ESARR 5), Регламент (ЕС) № 550/2004 за осигуряването на аеронавигационно обслужване в единното европейско небе и Директива 23 (ЕС) от 05 април 2006 год. относно лиценза на ръководители на полети в Общността, която се явява най-подходящият инструмент за установяване на стандарти за компетентност, засягащи РП като оставя на държавите-членки да решат по какъв начин да постигнат тези стандарти. Изискванията на ESARR 5 се трансформират и станата приложими за РП и те вече имат задължителен характер, а не препоръчителен.

Специфичните характеристики на въздушното движение в Общността изискват въвеждането и ефективното

прилагане на стандарти на Общността за компетентност за РП, наети на работа от доставчиците на аеронавигационно обслужване (ДАНО), участващи основно в общия въздушен трафик („общ въздушен трафик” означава всички движения на граждански въздухоплавателни средства, както и всички движения на държавни въздухоплавателни средства (ВС) - военни, митнически и полицейски, когато полетите на тези ВС се изпълняват в съответствие с процедурите на ИКАО). Държавите-членки могат също така да прилагат националните разпоредби в съответствие с настоящата Директива спрямо учениците-РП и ръководителите на полети, които упражняват своите функции под отговорността на доставчиците на аеронавигационно обслужване, предоставящи обслужване основно при движение на въздухоплавателните средства, различно от общия въздушен трафик. Предоставянето на аеронавигационно обслужване изисква персонал с високи умения, чиято компетентност може да бъде доказана по различни начини. За контрола на въздушното движение подходящ начин е въвеждане на лиценз на Общността, който да се счита като вид диплома индивидуално за всеки ръководител на полети. Квалификационния клас на лиценза показва вида обслужване на въздушното движение (ОВД), който РП е компетентен да предостави. В същото време разрешенията, включени в лиценза отразяват както специфичните умения на РП, така и упълномощаването от контролните органи да предоставя обслужване за отделен сектор или група от сектори. За да се създаде доверие в държавите-членки за различните системи за лицензиране, които те прилагат, крайно необходимо е наличието на правила на Общността за получаване и поддържане на лицензи. Следователно, от гледна точка на осигуряване на най-високото ниво на безопасност е важно да се хармонизират изискванията по отношение на квалификация, компетентност и достъп до професията на РП. Това би трябвало да доведе до висококачествено обслужване на въздушното движение и признаване на лицензието в Общността, като по този начин ще се очаква да се увеличи свободата на движение и наличността на РП. Директива 23 не води до заобикаляне на съществуващите национални разпоредби, управляващи правата и задълженията, приложими в отношенията при наемане на работа между работодателя и кандидатстващия за работа РП.

При много инциденти и произшествия комуникацията играе значителна роля. Ето защо ИКАО е приела изисквания за владеене на английски език. Съществува необходимост за спазване на принципите на не дискриминацията,

прозрачността и пропорционалността при езиковите изисквания, така че да се насърчи свободното движение, като същевременно се осигурява безопасност. И така, за да станат уменията сравними в Общността, те трябва да се структурират по ясен и общо приемлив начин.

На всички от нас е ясно, че трите стълба, на които се изгражда и поддържа компетентността са:

- образование;
- професионално обучение и квалификация;
- периодичната тренировка за подържане на компетентността.

Образованието и професионално обучение и квалификация на авиационния персонал, изпълняващ дейности по осигуряването и обслужването на полетите в различните държави е решаван по различен начин. В европейските държави преобладава схемата за обучение в авиационни колежи, в които се постъпва след завършване на „средно“ образование. В тях, най-често, се осъществява само професионално обучение и квалификация, без да се повишава образователното ниво.

Как е решаван този въпрос в България?

С кратка историческа справка ще илюстрираме този процес, като ще се ограничим само в подготовката на ръководители на полети.

В началото на 80-те години, специалното авиационно образование на ръководители на полети се е провеждало в Кировоградското летателно штурманско училище. За периода от 1971 год. до 1985 год. в 13 випуска са обучени 187 ръководители на полети (образование и професионално обучение е давано едновременно за периода на обучение в самото учебно заведение, а необходимата квалификацията – на работните места в органите за ОВД в България).

От 1983 год. обучението на РП започва да се провежда във ВНВВУ „Г. Бенковски“, като за периода от 1983 год. до 1998 год. в 10 випуска са обучени 88 ръководители на полети. С малки изключения всички работят в системата на ДП РВД (ДАНО).

От 1994 год. и към настоящия момент обучението на ръководители на полети се провежда в ТУ – София. Връзката между ТУ – София и ДП РВД винаги е била осъществявана от катедра „Въздушен транспорт“. Завършилите студенти от първия випуск до випуска завършили 2008 год. от специалността „Авиационна техника и технологии“, а това са 13 випуска, са основните кандидати за професионално обучение за ръководители на полети. Освен това, трябва да отбележим и факта, че от 1994 год. се осигуряват като хонорувани преподаватели по дисциплините „Обслужване на ВД“ и „Управление на ВД“ за всяка учебна година - летен семестър, които са служителите от ДП РВД и казано по точно - от ЦПК. През годините това са господата Петър Русев, Христо Иванов, Диян Динев и Васил Драгнев.

Ще продължим с ролята на Центъра за подготовка на кадри на ДП РВД, който по същество е Авиационен учебен център (АУЦ), при подготовката на ръководители на полети, в това число и студентите от специалността „Авиационна техника и технологии“. В Центъра се извършва професионално обучение и квалификация, както и тренировки на симулаторите, т.е. вторият и третият от стълбовете на който се изгражда и поддържа компетентността на авиационния персонал.

Центъра за подготовка на кадри (ЦПК) е лицензиран от Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация“ (ГД ГВА) при Министерството на транспорта в съответствие с изискванията на Наредба № 27 от 31.03.2000 г. (изм. и доп. бр.47 от 20 Май 2008 г.) за авиационните учебни центрове. Съгласно издадения лиценз в Центъра се провеждат:

- курсове за първоначално обучение (**Initial Training**), осигуряващо основно обучение

(**Basic Training**) и обучение за квалификационен клас (**Rating Training**), което води до получаване на лиценз за ученик- РП (**SATCL**);

- курсове за обучение за определен център за ОВД (**Unit Training**) включващо обучение, предшествашо обучението на работно място, а именно:
- преходно обучение (**Transitional Training**) и
- предварително обучение (**Pre-On-the-Job Training** т.е. съкратено **Pre-OJT**).

Обучението на работно място (**On-the-Job Training -OJT**) се провежда в определения център, за който се кандидатства, под ръководството на правоспособен РП - инструктор и успешното му завършване води до получаването на лиценз за ръководители на полети с права за този център (**ATCL**):

- курсове за продължаващо обучение на РП (**Continuation Training**) за получаване на нови (допълнителни) квалификационни класове и разрешения към тях;
- опреснителни курсове за РП (**Refresher Training**);
- курсове за обучение на РП при преминаване от един център към друг (**Conversion Training**);
- тренировки за подържане на компетентността и ОВД при аварийни ситуации (**Emergency Training**);
- обучение и тренировки при въвеждане на нови технологии и/или нови технически средства (системи) за ОВД (**Development Training**).
- курсове за други вътрешни потребители в областта на ОВД, като служители от службите „NOTAM“ и „AIP“, технически и инженерен състав на ДП РВД;
- курсове за външни заявители за обучение в областта на ОВД;
- курсове за ръководители на полети – инструктори.

Що се отнася до „езиковото разрешение“, което означава упълномощаване, вписано в свидетелството за правоспособност на РП, което представлява част от него и указва езиковите умения на притежателя, в ЦПК се извършва обучение на всички РП за провеждане на радиотелефонна комуникация при обслужване на въздушното движение и авиационен английски.

Тъй като ЦПК към ДП РВД се явява „доставчик на обучение“, което трябва да се разбира, че това е организацията, която е сертифицирана от съответния национален контролен орган да предоставя един или повече видове обучение, съгласно Наредба № 27 за лицензиране на авиационните учебни центрове на МТ, на ЦПК се дава възможност да я използва, като провежда курсове по утвърдена програма от ГД ГВА, за подготовка на „стажант – преподаватели“ от действащите РП, които отговарят на изискванията и проявяват желание и възможности. Този стаж е не по-малко от две години, фиксиран с необходимите документи пред ГД ГВА и се води от лицензирани преподаватели.

Всички изброени курсове провеждани в ЦПК се осъществяват по учебни планове и програми съобразени с изискванията на Евроконтрол за професионалното обучение

и квалификация на РП. Те се утвърждават от главния директор на ГД ГВА.

В цялостната ни дейност по провеждането на курсовете за обучение изхождаме от принципа, че кандидатите за лиценз доказват, че са компетентни да действат като ръководители на полети или като ученици ръководители на полети. Доказателствата, демонстриращи тяхната компетентност, се отнасят до знания, умения, опит и лингвистични умения.

От 2007 год. за подбор на ръководители на полети (РП) за първоначално обучение, в Авиационен учебен център (АУЦ) към ДП РВД се прилага тест „FEAST“, съгласно лицензионно споразумение с Евро контрол - FEAST Administrator training.

Във връзка с изискванията за провеждане на теста, както и от получения опит при провеждането му в АУЦ, сме обсъдили с катедра „Въздушен транспорт“ и приели следното:

- Студентите от специализацията „Авиационна техника и технологии“, които желаят, могат да се явят на теста „FEAST“;
- При неуспешно първо явяване, следващото е възможно най-рано след 2(две) години;
- Времето за явяване на теста „FEAST“ следва предварително да бъде съгласувано с ДП РВД (ЦПК);
- Явяването и провеждането на теста с желаещите е безплатно;
- Организацията за провеждането на теста „FEAST“ и други актуални въпроси могат да бъдат обсъдени допълнително.

Съгласно Наредба № 1 за лицензиране на авиационния персонал и направените последни изменения (Изм. - ДВ, бр. 47 от 2008 г.), кандидатът за издаване на свидетелство за правоспособност на ученик - РП трябва да отговаря на следните изисквания (ще цитирам):

1. да е навършил 18 години;
2. да притежава диплома за средно образование или друга еквивалентна диплома;
3. успешно да е завършил в АУЦ първоначално обучение;
4. да има медицинска годност 3 клас;
5. да е положил успешно изпит в изпитен езиков център, одобрен от национална въздухоплавателна администрация на държава - член на Европейския съюз, за уменията си да говори и разбира английски език за целите на аеронавигационната комуникация - най-малко ниво 4 по скалата на ИКАО (съгласно приложение № 38).

Теоретичният изпит на кандидатът за издаване на свидетелство за правоспособност на ученик- РП в зависимост от квалификационния клас се полага по следните дисциплини (съгласно изм. от 2008 г. на същата наредба):

6. нормативни актове за гражданското въздухоплаване;
7. организация, управление и обслужване на въздушното движение;
8. метеорология;
9. навигация;
10. въздухоплавателни средства;
11. човешки фактор;

12. оборудване и системи;
13. професионална среда;
14. управление на въздушното движение при аварийни ситуации;
15. управление на въздушното движение при намалена работоспособност на системите;
16. летища.

В свидетелството на ученик - РП при започване обучението на работно място се записват данни за:

1. успешно завършените курсове за обучение;
2. наименование на органа за ОВД, на секторите и/или работното място в него, на които ще се извърши обучението (изм. - ДВ, бр. 47 от 2008 г.).

Ето защо, за всички заявления за участие в подбора за РП, чрез обявата се определят изискванията към кандидатите за:

- Образователно-квалификационна степен;
- Документ удостоверяващ ниво за владеене на английски език;
- Свидетелството за правоспособност на РП (ако се изисква);
- Трудов стаж за съответните квалификационни класове нанесени в свидетелството за правоспособност (ако се изисква);
- Свидетелство за медицинска годност клас 3 за РП (за кандидати притежаващи свидетелство за РП);
- Възрастови граници;
- Други изисквания при необходимост;
- В обявата се посочва центъра за ОВД, за който се провежда подбора.

Познавателните посещения в органите за обслужване на въздушното движение имат за цел студентите да се запознаят с технологията за работа на РП по работните места, включващи процедури за координация, издавани разрешения и информация, водения радиообмен с екипажите на ВС и други технологични процедури. Досегашното ни взаимодействие при обучението на студенти по специалността АТТ (специализация ”Експлоатация на електронно-приборната техника”) - бъдещи кандидати за РП и технически специалисти, ни дава увереността, че и занапред ще работим успешно.

Използваме възможността да им благодарим за доброто ни взаимодействие.

Приетите изисквания за осъществяване на гражданско-военна координация при осигуряване на обслужване на въздушното движение и безопасността на полетите, налагат хармонизиране на обучението на гражданските и военните РП. За тази цел Центъра поддържа връзка с факултет „Авиационен” към военния университет „В. Левски” в Д. Митрополия провежда практически стажове на обучаеми по съгласувани програми и оказва помощ при подготовка на военни РП за мисии зад граница.

В заключение трябва да посочим, че взаимодействието между ДП РВД, конкретно ЦПК с катедра „Въздушен транспорт”, датиращо от 1994 год. до настоящия момент, осигурява и постепенно повишава не само организационните и осигуряващи дейности по обучението на авиационни специалисти, но и за изпълнение на важни методически изисквания, за точното спазване на авиационните стандарти, норми и препоръки, независимо от педагогическите способности и творческите възможности на преподавателите.